

(Време, 6.5.2010)

У Москви је почело свечано обележавање 65. годишњице победе над нацистичком Немачком. Прво на броду "Петар Велики", па онда по градовима широм Русије деле се георгијевске црно-наранџасте ленте (које подсећају на ленту која је ишла уз Катаринин Георгијевски орден из 1769, и на совјетски Гардијски орден. Људи их каче на ревере, на рукаве и на аутомобиле. Беџеви: "Памтим. Дичим се!" и "Дедина победа, моја победа!".

На главну свечаност у Москви 9. маја иде и српски председник Борис Тадић. За Србију је значајно учешће њеног председника у том догађају јер симболички говори да је Србија тада била на правој страни. Та заслуга предака је 90-их у свету игнорисана, а и овде некако гурана у заборав, уз спорења о томе ко је ко, па и уз тврдње ("што се не угледамо на Чехе") о томе да је ратни напор био само национални авантуризам.

Могло би се рећи да се почетак обележавања те годишњице збио током посете руског председника Медведева Србији и његовог учешћа у обележавању годишњице ослобођења Београда од Немаца 1944. Београд је за Русе био згодно место да покажу да су 1945. били ослободиоци, пошто их у престоницама некадашње "вечне дружбе" проглашавају за окупаторе.

Резолуција

У руској публицистици и штампи се као тадашњи немачки савезници, директно супротстављени Црвеној армији, помињу: Мађарска, Италија, Румунија, Словачка, Независна Држава Хрватска, Шпанија и Бугарска, уз прецизирање да Бугари на источном фронту нису учествовали, али су учествовали у окупацији Југославије и Грчке, а од квислиншких формација помињу се Руска ослободилачка армија (РОА) под командом генерала Власова, 15. козачки кавалеријски корпус, Руски корпус генерала Штајфона, корпус царског генерала Краснова, Грузијски легион Вермахта, Азербејџански легион, Северокавказски одред СС... То није без неке тенденције јер је у Румунији рехабилитован Антонеску, у Украјини Бандера, итд, итд. Прошле године у скупштини ОЕБС-а прошла је Литванска резолуција која окривљује стаљинизам и

нацизам за избијање Другог светског рата! У Естонији и Летонији се сваке године организују параде у част бивших нацистичких колаборатора. У Украјини, док је председник био Виктор Јушченко, било је више манифестних одавања почаст колаборационистима у Другом светском рату.

У руској штампи се прилично велики значај придаје томе што је Парламент Савета Европе унео измене у резолуцију о Дану сећања на жртве гладомора у бившем СССР 1930-их, у чијем је нацрту та велика глад названа геноцидом искључиво украјинског народа, а сада се прецизира да је жртава гладомора било у пет совјетских република, при чему је највеће жртве у апсолутном броју поднело становништво Русије. Виновником гладомора је назван стаљински тоталитарни режим.

У Стразбуру је било речи о 65. годишњици победе над фашистичком Немачком и руски министар спољних послова Сергеј Лавров је поновио да је нова Русија осудила стаљинизам, да никада није иступила у заштиту његове идеологије и праксе, да категорички одбацује покушаје да се под маском борбе против стаљинизма фалсификује историја и да се на Русију сваљују сви греси европске политике.

У московској штампи се подсећа на то да су планови московских власти о празничној "стаљинизацији улица" неприлични после комеморације жртава у Катину и авио-катастрофе код Смоленска и да су супротне изјавама председника Медведева и премијера Путина, који су дела Стаљина назвали "преступом".

Идеју Московског совјета ветерана, бившег секретара ЦК КПСС-а, кандидата за члана Политбироа ЦК КПСС-а Владимира Долгог, да се у Москви за Дан победе 2010. постави неколико плаката с ликом генералисимуса Јосифа Висарионовича Стаљина, у руској штампи називају скандалозним, а нереализованим пројектом. Цитиране су речи шефа комитета за прославу 65. годишњице победе Владимира Кожина: "Оргкомитет – против". А, ако градоначелник Москве Јуриј Лушков игнорише позицију Кремља, биће компликација. Изгледа да ће Стаљинов лик ипак поставити, под кровом, у музејској згради на Поклоној Гори. У новинама "Московски комсомолец" објављено је отворено писмо у коме се каже: "Ми смо све учинили за Победу, не зато што је тако рекао Стаљин – ми смо просто штитили Домовину, које је постојала много векова пре Стаљина и постојаће још много векова после Лушкова."

Битке и сумње

Руси обнављају значај, тог празника, али поводом њега отвореније говоре и о тамнијим странама тог периода. Тиме покушавају да створе атмосферу за процес помирења с блиским иностранством, сада с Пољацима, пошто се с Немцима мире већ две деценије. Судећи по извештајима у руској штампи, то отварање, као и о случају Катин, засад, додуше, није битно променило став јавног мњења: недавна сондажа показује да 58 одсто Руса сматра да је Други светски рат почео 1941, а само 22 одсто изјављује да је хронологија тог крвавог конфликта почела нападом хитлероваца на Пољску 1939.

Помињу се наравно крваве битке: Одбрана Запољарја (29. јуна 1941 – 1. новембра 1944); Московска (30. септембра 1941 – 20. априла 1942), Блокада Лењинграда (8. септембра 1941 – 27. јануара 1944), Ржевска (8. јануара 1942 – 31. марта 1943); Стаљинградска (17. јула 1942 – 2. фебруара 1943), Битка за Кавказ (25. јула 1942 – 9. октобра 1943), Курска (5. јула – 23. августа 1943); Битка за Украјину (24. децембра 1943 – 17. априла 1944), Белоруска операција (23. јуна – 29. августа 1944), Прибалтичка (14. септембра – 24. новембра 1944), Будимпештанска (29. октобра 1944 – 13. фебруара 1945); Операција на Висли и Одри (12. јануара – 3. фебруара 1945), Источно-пруска (13. јануара – 25. априла 1945), Битка за Берлин (16. априла – 8. маја 1945)...

Отвара се и архив ФСБ-а, бивши архив КГБ-а, из кога се у записима службених лица пластично одсликавају ратна смутња и патња обичних људи.

Детаљи з књиге *Москва прифронтваја, 1941-1942* коју је издао Главархив Москве: На метро станици Динамо за време прве, пробне узбуне у стампеду изгажени људи, десеторо изнели на носилима. Између села Софино и Рибак девојчица од 9 година, ученица 2. разреда 529. школе, пада у воду са палубе барже којом су евакуисана деца из Москве. Удавила се. Извадили је после сат и 20 минута. На баржи није било појасева за спасавање, чак ни лествица, а надзор над децом био грозан. Код секретара парткома завода "Красниј богатир" налази се 78 писама, у којима деца моле родитеље да их врате кући. Сва писма задржана и родитељима нису уручена... Глад у Москви – лекар хитне помоћи А. Г. Драјцер бележи како је, кад су једној девојци од 16 година дали да једе, она гладна тако загризла да је уганула, тачније развалила чељусти... Лекар хитне помоћи "скорој" описује одлазак на интервенцију у стан неке балерине – она пијана и апсолутно гола, лежи на клавиру (на ројале). Други позив – осморо људи се отровало денатуратом, троје на месту умрло. Около рат, ваздушна опасност по четири пута за ноћ. Метро затворен, и иду гласине да ће га урушити и потопити... Начелник службе саобраћаја Лењинске пруге В. П. Филимонов записује: "Товариши Деканозов и Вишински

отпутовали 15. на 16. октобра и додељен им је специјални воз. Било им додељено по 40-50 носача. Они су све страшно поспешивали. После њих остало неутоварено 200 спакованих кофера, које су били понели. Све смо их потрпали у сали број 1..."

Из рапорта замначелника 1. одељења НКВД СССР Д. Н. Шадрина, замнаркому унутрашњих дела СССР В. Н. Меркулову: После евакуације апарата ЦК заштита 1. одељења НКВД 20. октобра прегледала здање ЦК. Нађено: у кабинетима апарата ЦК царевао потпуни хаос, многи столови поломљени, сва могућа преписка, делом тајна, разбацана, материјал однет у котларницу ради спаљивања остављен, као и више од сто писаћих машина разних система, 128 пари вунене обуће, неколико тона мяса, кромпира... У кабинету друга Жданова нађено пет апсолутно тајних (совершенно секретних) пакета..."

Из специјалног извештаја начелника НКВД-а Московске области М. И. Журавлева наркому унутрашњих дела СССР Л. П. Берији о изјавама сарадника завода Н 468, датих ВКП(б) о недостојном понашању начелника филијале завода:

"Г. уместо да се забави заштитом имовине завода занимао се искључиво за превоз своје личне имовине у ешелону заводског транспорта, као што су пијанино, клавир, огледала, комоде, бифеи, кревети, мадраци, коза, пас, бицикл – и његових познаника, који немају везе са заводом..."

Журављев Берији поново: Група радника завода Н 219 напала на возила која су 16. октобра пролазила Шосеом ентузијаста и почели да узимају ствари евакуисаних. Преврнуто 6 лаких машина. Помоћник директора завода Ригин, напунивши возило већом количином ствари, покушао да оде са заводске територије. Задржали га и пребили радници завода..."

Један мемоарски запис: На Шосеу ентузијаста непрекидна река старих људи, младих, деце бежи из Москве, а међу њима камион на коме седе младићи у кожним јакнама и њихове дамице... На Октобарском тргу жена тера омање стадо крава... Уписују се токар, инжењер, хемичар, књижар, економист, професор историје, столар, продавац, доцент... деле им и старе француске пушке, модел 1848, а неко пита: "Хоће ли тај музеј пуцати!" Од сто двадесет хиљада московских добровољаца, преживело 20.000.

Хроника празника

За Русе је тог 9. маја 1945. завршено 1418 дана Великог отаџбинског рата – рата СССР против нацистичке Немачке и њених европских савезника, који се на западу зове Источни фронт, а код Немаца, руска кампања. Израз Велики отаџбински рат озваничио је, иначе, Стаљин у свом радио-саобраћању јавности од 3. јула 1941. године, а тај израз је коришћен и пре тога у "Правди", упоредо с другим сличним комбинацијама: свети народни рат, свети отаџбински народни рат, победоносни отаџбински народни рат. Термин "Отаџбински рат" је утврђен и увођењем војног ордена Отаџбинског рата уведеног Указом Президијума Врховног совјета СССР од 20. маја 1942.

Руси желе и Европљане да подсети на жртве које су у оквиру СССР дали за ослобођење Европе од нацизма, да се супротставе тенденцији да се изједначавањем стаљинизма и нацизма оне игноришу.

И датум и називи и облик слављења увек су представљали одраз неког ширег контекста. Календарска игра око тог датума можда показује да је хладни рат почињао на самом крају "врућег": Немачка је "трипут капитулирала".

У Ремсу 7. маја 1945. у 2.41 ноћу потписан је акт о безусловној капитулацији Немачке – у име немачке Главне команде генерал Јодл, у присуству генерала Волтера Смита (у име савезничких експедиционих снага), совјетског генерала Ивана Суслопарова и француског генерала Франсоа Севеза. СССР је инсистирао да се потпише други акт, и 8. маја у 22.43 по централноевропском времену, а 9. маја у 0.43 по московском времену, генерал-фелдмаршал Вилхелм Кајтел, представник Луфтвафеа генерал-пуковник Штумпф и Кригсмарине адмирал Фон Фридебург, на основу пуномоћја Карла Деница, који је био на челу такозване фленсбуршке владе, потписали су још један Акт о безусловној капитулацији Немачке. Авион "Ли-2" приземљио се истог тог 9. маја на Централни аеродром Фрунзе преневши у Москву акт о капитулацији нацистичке Немачке.

У Москви је 24 јуна 1941. одржана парада победе на чијем зачељу је било 200 заставоносаца, који су бацили на земљу заставе поражених немачких дивизија. За округле годишњице ишла је војна парада 1965, 1985. и 1990, а после распада СССР параде 9. маја на Црвеном тргу ње било до 1995, када су у Москви прошле две параде:

на Црвеном тргу (пешачки строј) и на Поклоној Гори (с учешћем војске и бојеве технике). Од тада се параде на Црвеном тргу одржавају сваке године, али без бојеве технике, а од 2008. и с бојевом техником и с војном авијацијом.

Руси су преко тог празника увек инсистирали на томе да буду уважавани.

Лавров је у Стразбуру помињао помирење бивших противника, а као најсветлије примере поменуо је француско-немачко и руско-немачко помирење, а поменуо је и дубоки симболизам у ономе што происходи у односима између Русије и Пољске.

Немачко-руско мирене

Да следе пример немачко-руског помирења, руски премијер Владимир Путин је позвао Пољаке још годину дана раније, у Гдањску, поводом 70. годишњице почетка Другог светског рата. Он се љутио што се у Пољској о почетку Другог светског рата улога СССР изједначава с немачком. Пакт Молотов–Рибентроп од 23. августа 1939. године, Путин је назвао "аморалним", али је у том контексту позвао и да се не забораве и других факти предисторије Другог светског рата, те да су границе у Европи почеле да се руше знатно пре 1. септембра 1939; да се не заборави аншлус Аустрије, или комадање Чехословачке 1938. на основу сагласности премијера Велике Британије Чемберлена и Француске Даладјеа, с Хитлером и његовим фашистичким савезником, премијером Италије Мусолинијем. Подсетио је да у комадању Чехословачке тада није учествовала само Немачка него и Мађарска и Пољска, која је дан после закључења Минхенског договора упутила Чехословачкој ултиматум и истовремено с немачком војском увела своју армију у Тешинску и Фриштадску област.

Због стрељања пољских официра у Катину 1949. извињавали су се Михаил Горбачов 13. априла 1990, Борис Јељцин, у Варшави, августа 1993. када је Леху Валенси дао копије документа, и Путин 2010.

Како је ишло немачко-руско помирење на које они сад указују Пољацима? Формално, за Русе рат с Немачком није окончан актом капитулације, већ тек 25. јануара 1955. указом Президијума Врховног совјета СССР "О окончању стања рата између СССР и Немачке". Хладни рат је био најинтензивнији на тлу Немачке и вероватно је продужио њену

државну разједињеност на 45 година.

Немачки канцелар Вили Брант је можда учинио прве видљивије кораке, олакшавајући својом источном политиком такозвани детант. После пада Берлинског зида, Русија и Немачка су 9. новембра 1990. потписале Договор о добросуседству, партнерству и сарадњи, који се назива "Великим договором". Нова равна поверења успостављена је и благодарећи строгом придржавању Русије обавеза и рокова везаних за евакуацију своје западне војске из Источне Немачке.

"Горби-Горби" хармонија међу бившим непријатељима завршила се после завршетка повлачења руских војника 1. септембра 1994. Један од проблема било је и успостављање такозваног статуса "государственности" етничких Немаца у Русији.

Од 1994, Руси, судећи по доступној публицистици, почињу међутим да примећују како немачки политичари, експерти, новинари воде кампању, с различитом интензивношћу, о томе да Русија, независно од њеног политичког система, иманентно гаји империјалне амбиције и агресивна стремљења према својим суседима. Онда је дошла фаза и видљивијег узајамног хлађења, чији је катализатор била дискусија о ширењу НАТО на Исток. Зазиру од тога што Немачка учвршћује позиције у Пољској, Чешкој и Мађарској које су примљене у НАТО. Руси се тада немоћно љуте и због реорганизација дела Бундесвера ради реаговања на кризне ситуације, а потом мало гласније, и због учешћа Бундесвера у агресији НАТО-а против СР Југославије 1999. У руској публицистици то се тумачи као нарушавање темељних одредби Великог договора, па и као акт вероломства.

С друге стране, повод за нешто отвореније напетости долази с руским војним дејствима у Чеченији.

У то време опада ентузијазам и кад је реч о трговинској размени, у којој Велики договор остаје неиспуњен. Значајан фактор су свакако и спорови око совјетског дуга. Мада Немачка заузима прво место међу трговинским партнерима Русије, робна размена је тада мања него што је била између СССР и две Немачке 1980-их. У 1999, по обиму размене с Немачком, испред Русије (26 млрд.) су Пољска (42,2 млрд.), Чешка (39,5 млрд.) и Мађарска (34,1 млрд. ДМ). Тек 2000. обим размене је достигао ниво из 1990. године – 41 млрд. ДМ.

Даље погоршање односа изазвано је руским дефолтом августа 1998, а с друге – чврстим курсом који је био заузео канцелар, Шредер који је заменио Кола октобра 1998. Путин, који долази на власт у Русији 2000, Шредера једном, као грешком, назива фирером, мада Путин такву грешку тешко може да направи случајно, јер течно говори немачки.

Међутим, у 2000. и 2001. Путин се с канцеларом Шредером среће четири пута – у Берлину, Москви и у Санкт Петербургу, и тада се саопштава понешто о новој динамици у међусобним односима Немачке и Русије. Поводом десете годишњице Великог договора, у интервјуу за "Алгемајне цајтунг", Путин прича како је у Немачкој проживео не једну годину и да је видео и осетио како људи тешко преживљавају поделу своје државе, како је трагедија расцепа прошла кроз породице и довела до упропашћивања многих људских судбина.

Крајем јуна 2002. немачке инвестиције у Русији достижу 7,1 млрд. долара, што је 18,6 страних инвестиција које тада износе 38,1 млрд. долара. Немачка тада постаје најважнији инвеститор у Русији и главни извозник машина и технологије. Немачко-руски контакти доприносе да се тада повећава и размена Русије с ЕУ која достиже 74,9 млрд. евра, што је 48 одсто опште руске спољне размене.

Паралелно с тим, следи напетост због америчких планова о размештању такозваног ракетног штита у Пољској и Чешкој и после кратког руско-грузијског рата 2008. Немци су уздржанији, па и нова канцеларка Ангела Меркел поручује Украјинцима и Грузијцима да сада није тренутак за проширење НАТО-а. У руско-украјинском гасном рату пре две године Немци су уздржани и с Русима граде гасовод Северни ток...

Прославу прошлог јубиларног Дана победе од 9. маја 2005, агенција Ројтерс је описала као сензацију...

Бундесканцелар Герхард Шредер са супругом Дорис на паради у Москви, 9. маја 2005, Путин говори о руско-немачком помирењу као о најважнијем достигнућу у Европи. Потпуно неочекивано, немачким солдатима – ветеранима Вермахта после громогласних "ура", "ура", "ура" у друштву канцелара прилази руски председник, следећи гест, обилазак љублинског гробља на коме су сахрањени немачки војници, не они изгинули у време бојева, већ настрадали "в плену", због тешких услова у заробљеништву.

Дан победе по московском времену

Пише: Милан Милошевић
петак, 07 мај 2010 13:49

За "Франкфуртер алгемајне" Путин изјављује: "Тај рат је однео животе 27 милиона мојих земљака, и у свакој руској породици живи бол због губитка, а из поколења у поколење преноси се понос на Велику победу, на подвиге дедова и очева, несталих на фронтовским путевима..."

После истека канцеларског мандата Шредер постаје председник заједничке компаније Северни ток. Путин подсећа на то да је у време изградње Берлинског зида почела и изградња гасовода за Немачку, како каже, насупрот жеља "кукловодаца", итд.

Формула

Можда је то и једина ваљана формула помирења. Уосталом, ако су се Немци и Французи помирили на угљу и челику, што се не би Руси и Немци помирили на гасу?

По одлуци самита ЕУ у Милану 1985. за дан Европе узет је 9. мај, али не због подударности с даном Деницове капитулације из 1945, већ зато што је тога дана 1950. прочитана декларација француског министра Роберта Шумана, на основу које је настала Заједница за угаљ и челик и касније Европска унија.

Што се Дана победе тиче, многи понављају да је антифашизам најмањи европски заједнички именитељ, но вербално антифашистичка, Европа је симболички у том контексту у неугодном положају. Фашизам и нацизам су настали на њеном тлу, а они који су их темељно сломили дошли су преко Ламанша и Атлантика – а највећма са Урала...